

Riktlinje för

Antal deltagare i studiecirkel

Dokumentet antaget av Folkbildningsförbundets styrelse den 9 december 2008

Antal deltagare i studiecirkel

SAMMANFATTNING

I ett lärande perspektiv är en gruppstorlek på högst tolv personer att föredra. Cirkel med fler än tolv deltagare ska kunna motiveras av studieförbundet, enligt Folkbildningsrådets bidragskriterier.

Övervägande skäl talar för att en bestämd övre gräns bör anges så att studieförbunden kan undvika flytande tolkningar och enskilda medarbetares bedömningar i detta sammanhang underlättas. Etikdelegationen menar, att den gränsen skall sättas vid högst 20 deltagare inklusive cirkelledaren.

Den pedagogiska motiveringen, som föreskrivs i bidragskriterierna, gäller fortsättningsvis oberoende av denna möjlighet till dispens från Folkbildningsrådets grundrekommendation. Eventuell dispens bör utfärdas av förbundsledningen inom varje studieförbund.

FORMELLA UTGÅNGSPUNKTER

Folkbildningsrådets *Statsbidrag till studieförbund, 2010 – Kriterier och fördelningsprinciper* säger följande beträffande antal deltagare i studiecirkel:

”Studiecirkeln är definitionsmässigt en liten grupp människor som utifrån sina behov och intressen söker kunskap.”

”En studiecirkel består av minst tre personer som under minst tre sammankomster och minst nio studietimmar gemensamt söker kunskap. Cirkelledaren som kan vara en av dessa tre är godkänd av studieförbundet. Möjligheterna att föra ett samtal, där alla kan komma till tals, sätter gränsen för antalet deltagare i cirkeln. Antalet deltagare måste också vara rimligt utifrån deltagarnas behov och förmåga. I ett lärande perspektiv är en gruppstorlek på högst tolv personer att föredra. Cirkel med fler än tolv deltagare ska kunna motiveras av studieförbundet.”

Något högsta tänkbara antal deltagare finns inte angivet.

Under verksamhetsformen Annan folkbildningsverksamhet konstateras beträffande antal deltagare:

”Tre deltagare, inklusive ledaren, är minimum för annan folkbildningsverksamhet, som rapporteras som grund för statsbidrag. Deltagarna kan vara fler än vad som rekommenderas för studiecirkeln.”

BAKGRUND

I de förordningar som gällde från mitten av 1960-talet fram till regeringens proposition Folkbildning, 1990/91:82, gällde att studiecirkeln beskrevs som en kamratkrets med krav på att minst fem deltagare inklusive ledaren, med vissa undantag, måste vara närvarande vid statsbidragsberättigad sammankomst och antalet deltagare fick inte överskrida 20 vad gällde allmän studiecirkel respektive 25 vad gällde universitetscirkel.

I propositionen Folkbildning angav departementschefen:

”Antalet deltagare i en studiecirkel har betydelse när det gäller utformningen av själva studiearbetet. Om antalet deltagare är för litet är det svårt att uppnå gruppdynamiska effekter och om det är för stort blir det svårt att hålla samman gruppen. Jag utgår ifrån att studieförbunden kommer att göra rimliga avvägningar i detta avseende.”

Som framgår ovan har uppfattningarna om och reglerna för deltagarantalet i studiecirkel varierat. De bakomliggande skälen för valet av det ena eller andra antalet kan delvis sägas vara skönsmässigt och präglad av vad man vid var tid helt enkelt funnit lämpligt. Så vitt Etikdelegationen kunnat utröna föreligger inte någon forskning, som kan anföras som stöd för att studiecirkelns pedagogik och idé förutsätter det ena eller andra deltagarantalet. När Folkbildningsrådet hänvisar till ett lärande perspektiv baseras det påståendet nog främst på en uppfattning om studiecirkelns metod och vad den metoden förutsätter. Vill man renodla lärandeperspektivet förefaller inte tillgängliga forskningsresultat ge stöd för någon bestämd gruppstorlek.

Man kan naturligtvis fråga sig om de i propositionen Folkbildning, som är den senaste proposition i vilken frågan berörs, efterlysta gruppdynamiska effekterna kan uppnås med tre deltagare eller om antalet deltagare rätteligen måste vara större. Likaså kan man med utgångspunkt i propositionens överväganden ställa frågan vid vilket deltagarantal det inte är möjligt att ”hålla samman” gruppen.

Folkbildningsrådet har använt begreppet ”liten grupp”, vilket visserligen inte ger något exakt besked om antalet deltagare, men det förutsätter naturligtvis en begränsning, som kan sökas i t ex de storleksordningar, som gällt tidigare för statsbidragsberättigade studiecirkel.

HUR SER VERKLIGHETEN UT Generellt kan konstateras att frågan om gruppstorlek inte bör vara ett problem i den meningen att stora delar av verksamheten skulle präglas av ytterligheter åt det ena eller andra hållet.

Den nedre gränsen har delegationen inte haft anledning att diskutera i det här sammanhanget. Därför lämnas den frågan tillsvidare därhän. Den är dock som ovan antyds kanske inte helt problemfri mot bakgrund av cirkelns krav på förutsättningar för tanke- och erfarenhetsutbyte och liknande ambitioner som följer av folkbildningens pedagogik.

Beträffande den övre gränsen talar tillgänglig statistik för att det i första hand rör verksamhet inom områdena körsång och dans samt möjligen också orkestrar/musikensembler.

ÖVERVÄGANDEN

Studiecirkeln kan ha olika karaktär, olikheter som kan ha betydelse för bedömningar av lämpligt antal deltagare.

a) Studiecirkeln, som präglas av att cirkelledare främst är samtalsledare – t ex i en cirkel som behandlar möjligheterna för deltagarna att påverka sin närmiljö i syfte att bidra till målet hållbar utveckling – förutsätter mycket aktivt deltagande av alla i cirkeln.

b) I studiecirkeln, som präglas av att cirkelledaren främst fungerar som handledare/lärare i en cirkel i språk eller datateknik, styrs säkert deltagaraktiviteten mer av cirkelledaren och studiematerialet i en strävan att förverkliga ett antal kunskapsmässiga ambitioner.

c) Studiecirkeln, som präglas av stora inslag av färdighetsträning – ”handens kunskap” t ex – bygger ofta på att den enskilde deltagaren får möjlighet att konkret pröva sig fram och utveckla sin förmåga utan att fortlöpa diskutera med övriga i någon större omfattning.

(Anmärkning: Självklart finns det ett antal nyanseringar som kan och skall göras. Poängen här är endast att konstatera att cirkeln som arbetsform inte leder till någon given slutsats avseende antalet deltagare.)

Dessa exempel visar enligt vår mening, att det inte är möjligt att ange något bestämt antal deltagare i en studiecirkel som det ideala. Cirkelns karaktär och deltagarnas förutsättningar och ambitioner måste inom vissa ramar bestämma antalet deltagare i den enskilda cirkeln.

Vad är det då som motiverar de nuvarande normerna? Studiecirkelns metod, som idealt skall leda till ökade eller förbättrade kunskaper och färdigheter, samtidigt som ett demokratiskt förhållningssätt – kritisk granskning, respekt för andras åsikter, vilja till tanke och åsiktsutbyte mm – skall präglade arbetet i cirkeln.

I diskussionen hänvisas ofta till dels ett grupperspektiv, dels ett lärandeperspektiv. Perspektiven går i varandra, om man accepterar utgångspunkterna för studiecirkeln. Om man skulle renodla lärandeperspektivet sett från individens utgångspunkt, skulle säkert enskild undervisning eller undervisning genom föreläsningar och självstudier många gånger kunna vara effektivare än de studier, som följer av studiecirkelns pedagogiska villkor. Samspelet mellan deltagarna inklusive cirkelledaren har ett värde i sig och därtill ett bestämt pedagogiskt värde.

Renodlar man grupperspektivet – deltagarnas möjligheter till inbördes tankeutbyte, delaktighet mm – kan man konstatera, att vare sig man lägger tyngdpunkten vid begreppet kamratkrets eller liten grupp rör det sig inte om ett större antal människor än att de på ett naturligt sätt ges praktiska möjligheter att komma till tals. Detta perspektiv talar då för en generell begränsning i ungefär den storleksordning, som gäller för närvarande. För den enskilda cirkeln kan däremot förutsättningarna variera kraftigt. Studieförbunden har egentligen inga grunder för att underkänna de bedömningar, som formellt reglerade deltagarantal under tiden före 1990 dvs. högst 20 deltagare. De 25 som nämns för universitetscirkel kan ifrågasättas i dag, eftersom det beslutet bl. a byggde på en förmodan att antalet för ändamålet godkända cirkelledare skulle vara otillräckligt. Statsmakten medgav därför ett större antal deltagare, inte för att man tyckte att det var bra utan för att lösa en akut situation. Utbyggnaden av högskolan svarade nämligen inte mot efterfrågan på högre studier vid 1960-talets mitt då de särskilda reglerna för universitetscirkel infördes.

Det egentliga problemet är inte cirkel med något mer än 12 deltagare. Problemet uppstår, då studiecirkelstudierna som en följd av ämnets/ämnesrådets innehåll och mål, får en annan karaktär än den som återges ovan.

För att beskriva det kan en väg vara att anlägga ett individperspektiv å ena sidan och ett kollektivt perspektiv å andra sidan. Den klassiska folkbildningen i studiecirkelform och den dominerande delen av dagens studiecirkelverksamhet vänder sig till individer, oavsett om dessa individer sedan använder sina vunna kunskaper eller färdigheter för egna syften eller för att arbeta för en idé, rörelse, organisation mm.

Folkbildningsarbetet inom områdena körsång, dans och ev. vissa musikstudier bygger visserligen också på individer och att den individuella kunskapen/färdigheten skall utvecklas men, och det är ett viktigt men, då i ett kollektivt sammanhang. Resultatet blir i regel också kollektivt, eftersom arbetet normalt skall leda fram till något slag av gemensamt framträdande.

Sammanfattande överväganden

Dagens huvudregel synes rimlig, om den uppfattas som en norm, dvs. medger undantag i de fall rimliga motiv föreligger och studiecirkelns speciella karaktär kan upprätthållas. Övervägande skäl talar för att en bestämd övre gräns bör anges så att studieförbunden kan undvika flytande tolkningar och enskilda medarbetares bedömningar i detta sammanhang underlättas. Vi menar, att den gränsen skall sättas vid högst 20 deltagare inklusive cirkelledaren. Det är en tidigare vedertagen och accepterad gräns. En bestämd gräns i detta avseende, som studieförbunden är överens om, gör att studieförbunden kan undvika onödiga

stora skillnader i bedömningar som ligger till grund för beslut om att frångå den grundläggande rekommendationen om mellan 6-12 deltagare. Motiven kan vara, att cirkeln inte av olika orsaker kan komma till stånd eller att ett fåtal intresserade deltagare måste avvisas om endast 12 deltagare medges. För de slag av cirklar som erfarenhetsmässigt ofta arbetar med fler än 12 deltagare bör generellt utformade dispenser från grundrekommendationen kunna utfärdas av studieförbundens förbundsledningar. Hur dessa fungerar bör följas upp genom återkommande utvärderingar.

Viktigt att notera är att den ovan föreslagna bestämda gränsen för antal deltagare i en aktivitet, som skall kunna rapporteras som studiecirkel, inte innebär en värdering av de studier som berörs av förslaget. Det är i stället en väg för studieförbunden att rapporteringsmässigt sortera olika aktiviteter med utgångspunkt i intentionerna bakom nu gällande anvisningar och kriterier för statsbidragsberättigad verksamhet. Etikdelegationen anser att avvägningen är rimlig och menar att det ligger ett stort värde i att studieförbunden är överens i frågan.